

MEHMET AKİF'İN ŞİİRLERİNDE FAKİRLİĞE İSLÂMÎ MERHAMET DUYGUSUYLA YAKLAŞIM

Yrd. Doç. Dr. Muzaffer ÇANDIR

Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü

ÖZET

Hayatını halkla iç içe geçiren ve halkın her türlü sorunlarını kendi sorunu gibi gören Akif, bu sorunların çözümünü de İslami ölçülerle ortaya koyar. Onun şiirlerinin önemli bir bölümünü bu tür konuları işlediği şiirler almıştır. Şiirlerindeki fakir ve kimsesizlere karşı takındığı tavır, Akif'in hayatında önemli bir yer teşkil eder. Bu yüzden onun için merhamet şairi dense yeridir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, İslami Bakış, Safahat, Müslüman Akif, Akif ve Müslümanlık

MEHMET AKIF IN POEMS, THE POVERTY APPROACH A OF SENSE TO AN ISLAMIC PIETY

ABSTRACT

All kinds of public issues and the people who lives intertwined Akif who like their problem, the solution of these problems reveals the Islamic measurements. His poems have committed such issues has a significant portion of his poems. Attitude of poems against the poor and homeless people, represents an important place in Akif's life. So can almost say is a place for him, the poet of compassion

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, İslami Bakış, Safahat, Müslüman Akif, Akif ve Müslümanlık

Burada Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde fakirlik ve benzer sıfatlardan sefalet, cahillik, çaresizlik karşısında şairin aldığı tavır, fakirliği yorumlayışı ve bu özelliklere sahip insanlara İslâmî merhamet duygusuyla yaklaşım üzerinde durulacaktır. Bu konu Akif'in hayatını dolduran birçok yüksek idealizmin yanında basit gibi görülebilir, fakat şairin sosyal tarafını göstermesi açısından önemlidir.

“Bir kişiyi ve düşünceyi, kendi çağı ve sosyal şartları içinde değerlendirmek, tarih incelemelerinin en temel prensibidir. Çünkü uygarlık tarihi, çeşitli düşünce akımlarından oluşan bir tarihtir ve insanoğlu tarihteki serüvenini sınaama yanılma yoluyla sürdürür.” Akif'le ilgili bu araştırmamız da onun yaşadığı devrin şartları içinde değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. (Timurtaş 1987: 3)

Türk edebiyatının hakkında en fazla araştırma yapılmış, en fazla yazı yazılmış şairi Akif'tir. Onun neredeyse ortaya konmamış hiçbir özelliği, açıklanmamış hiçbir sözü kalmamış gibidir. Bunun nedeni ise Akif'in çok sevilmiş olmasının yanında, Türk toplumu için tavsiyelerinin günümüz için de geçerli olmasıdır. Hatta yalnız Türk toplumu için değil, benzer başka toplumlar için de geçerli olduğu söylenebilir.

Akif, yaşadığı dönem itibariyle Osmanlı'nın son yılları ile genç Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında olayların içinde bizzat bulunmuş, devrin bütün olaylarını şiirlerinde görmüş ve göstermiştir. Bu devirler sırasıyla; Abdülhamit dönemi, Meşrutiyet dönemi, Mütareke dönemi ve Cumhuriyet dönemidir. Bunlardan özellikle meşrutiyet ve mütareke dönemleri Osmanlı'nın en çalkantılı, en perişan yıllarıdır. Onu daha iyi anlamak için belki Yunus Emre ile kıyaslamak gerekir. Yunus nasıl ki yaşadığı devirde Moğol istilası sonrası karışıklık içindeki Anadolu halkının arasında gezip, onlara moral değerler aşılamışsa, Akif de Osmanlı Devletinin son dönemlerinde baş gösteren çeşitli çalkantılardan olumsuz etkilenen Türk halkına şiirleriyle moral aşılamış, onlara çıkış yolu göstermiştir. Anadolu'daki birinci kargaşa Yunus Emre gibi bir hak aşığını ortaya çıkarırken, yukarıda sözünü ettiğimiz ikinci büyük çalkantı da Mehmet Akif'i doğurmuştur. O, üzerinde taşıdığı birçok özelliğiyle Türk halkı için adeta yeni bir Yunus Emre olmuştur.

Ben böyle bakıp durmayacaktım, dili bağlı,
İslâm'ı uyandırmak için haykıracaktım.

Diyerek Safahat'ında Müslüman Türk toplumunun değinmediği hiçbir sorunu kalmamış, gördüğü kanayan her yarayı dindirmek için çalışmıştır. O; siyasî, dinî ahlakî, ruhsal, toplumsal her olayı ele almış, ele aldığı her konuda da fikirlerini açıkça söyleyerek çözüm önerilerini hiç çekinmeden dile getirmiştir.

“Kanayan bir yara gördüm mü yanar tâ ciğerim
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim
Adam aldırma da geç git diyemem aldırırım
Çiğnerim, çiğnenirim, hakkı tutar kaldırım”

Diyen bir şairden de zaten bu beklenir. Daha 1900'lü yılların başında “kendimi milletimin huzurunda gördüğüm günden beri sanattan ziyade cemiyeti düşünmek istedim” diyerek işin başından itibaren halkla iç içe yaşamış, onların dertleriyle dertlenmiş, sevinçleriyle sevinmiştir.

Onun şu dörtlüğü de toplumda kimlere acıyıp üzüldüğünü gösterir:

Üç çeşit insana içim parçalanır, hem ne kadar,
İhtiyarlar, karılar, bir de küçükler; bunlar
Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan,
Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan? (Akif 1983: 130)

Burada Akif toplumun üç yoksul ve merhamete muhtaç tabakasına; yani ihtiyarlara, kadınlara ve çocuklara içinin parçalandığını, onların insanlardan merhamet görmesi, ilgi görmesi gerektiğini, aksi halde bu tür fakir ve çaresiz insanlara merhamet etmeyen insanın kendi insanlığını

anlayamayacağını belirtir. Akif, burada adeta toplumsal bir terapi uygulamıştır. “Onun, edebi kişiliği yanında Kuran meali yazacak düzeyde dini bilgiye de sahip olduğunu ve toplumsal konularda oldukça aktif bir kanaat önderi olarak yaşadığı sürece” görevler üstlendiği bilinmektedir. (Ekici 2006: 45)

En fazla Birinci Safahat'ta yer alan bu merhamet şiirlerinde Akif, okuyucunun dikkatini bu yoksul ve çaresiz üç sınıf insanın üzerine çekerken, okuyucunun da bunları düşünmesi, üzülmeye ve çare aramasını ister. Bir taraftan bu insanların yardıma muhtaç olan hayatları verilirken, diğer taraftan da durumu iyi olan insanlara iyilik, yardım ve ümidin yolu gösterilir.

Sosyal hayatımızın sefaletlerini anlatan bu şiirlerin isimlerini konularına göre ayırırsak, ihtiyarların hayatlarını konu edinen şiirler: Hasır, Seyfi Baba, Kör Neyzen, Kocakarı ile Ömer'dir. Kadınların kocaları tarafından ezilmeleri ise Meyhane ve Köse İmam şiirlerinde dile getirilir. Akif'in içinin parçalandığı diğer bir insan sınıfı olan çocukların fakir ve hasta halleri de; Hasta, Küfe, Bayram ve Selma şiirlerinde ortaya konur. Onun Mahalle Kahvesi isimli manzumesi ise sefaletin kaynağı ve çalışmanın düşmanı olan ve bu özelliğini bugün bile koruyan kahvelerin içler acısı durumunu anlatır. Burada Akif, mahalle kahvelerini o kadar realist olarak ortaya koyar ki, adeta kelimelerle resim yapar.

Akif'in bu şiirlerini sırasıyla kısa kısa özetlersek onun fakirlere, hastalara kısaca yardıma muhtaç insanlara nasıl yaklaştığını, onların dertlerini nasıl paylaştığını daha iyi anlamış oluruz. Burada şairin çıkış noktası hiç şüphesiz İslami merhamet duygusuyla merhamete muhtaç insanlara yaklaşmasıdır. Önce fakir çocukların anlatıldığı şiirlere bakacak olursak:

Hasta şiirinde kimsesi olmayan ve okuduğu yatılı okuldan verem olduğu anlaşılınca uzaklaştırılmak istenen hasta çocuğun, karşı koyamadığı için durumu kabullenmesi adeta fotoğraf çeker gibi yorumsuz olarak verilir. Hasta çocuğun okuldan uzaklaştırılmak istenmesi üzerine söylediği:

“Kimsesiz bir çocuğum, nerde gider yer bulurum?

Etmeyin, sonra sokaklarda perişan olurum.

Merhamet bilmeyen insanlara bak, Ya Rabbi,

Kovuyorlar beni bir sâil-i âvâre gibi.

Sözleriyle okuyucunun bu tür insanlara acıyarak merhamet etmesi sağlanmaya çalışılır.

Fakir ve yetim bir çocuğun dramının anlatıldığı başka bir şiir de küfe'dir. Akif'in çok bilinen ve okunan şiirlerinden olan Küfe'de okumak istemesine rağmen “kaderin bir cezası” olarak babasından kalan kendinden daha büyük bir küfe ile hamallık yapmak zorunda kalan Hasan adındaki 13 yaşındaki çocuğun hayatı anlatılır. Şaire göre ayıp olan çalışmak değil, “el ayak tutarken dilencilik yapmak” tır.

Kuzum ayıp mı çalışmak, günah mı yük taşımak?

Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.

Okumak istediği ve genç yaşta babasını kaybettiği için öfkesini küfeden çıkararak yetim Hasan'ın, sonunda küfeye mahkûm olması üzümlerle anlatılır. Bu duruma yalnız acılamakla kalan şair, açıktan yorum ve değerlendirmede bulunmaz ama okuyucuya ince bir mesaj verir.

Selma'da Akif, dört çocuğunu kaybedip ölüm acısını tâ derinden hisseden kız kardeşinin beşinci çocuğu olan Selma'nın da öleceği kesinleşince duyduğu acıyı anlatır. Şiirde Akif'in annesi İslami tevekküle iyi bir örnek olan aşağıdaki beyti söyler:

“Hekim ilaçları oğlum, bütün tesellidir
İlaç yiyip iyi olmak, o bir tecellidir.”

Buna karşılık şair, ölen çocuğu karşısında çok üzülen ve kendisini kaybetme durumuna gelen kız kardeşine;

“Senin bu yaptığın Allah'a karşı isyandır
Asıl felakete sabreleyenler insandır.”

Diyerek kardeşine İslâmi sabrı telkin eder.

Bayram şiirinde de ölen oğlundan kalan yetim torununu bayram yerine eğlensin diye getiren yaşlı kadın, parası olmadığı için torununu salıncağa bindiremez. Durumu fark eden Akif, salıncakçıya rica ederek küçük yetimin salıncağa binmesini sağlar. Ağlaması duran çocuk sevinçle diğer çocukların neşesine katılır. Burada da Küfe'de olduğu gibi yetim bir çocuğun dramı konu edilmiş, yetime merhamet etmeyi emreden Kuran'ın bu esası insanların dikkatlerine sunulmuştur.

İhtiyar ve fakir insanların hayatlarının konu edildiği şiirlerden Hasır şiirinde bir mahalleli beş aydır hasta yatan kimsesiz yaşlı kadının o gün öldüğünü, onu sarıp defnetmek için genişçe bir hasır almak istediğini söyler. Bunun üzerine Akif, kadının nasıl gömüleceğini hayal ederek bu duruma üzümler ve dünyanın bunun gibi yığınla karanlıkları barındırdığını düşünüp, “Hayat nâmına Yâ Rab, nedir bu devr-i azap” diyerek isyanını dile getirir.

Akif'in en çok okunan ve tanınan şiirlerinden olan Seyfi Baba'da, şair Küfe'de olduğu gibi İstanbul'un bakımsız kenar mahallelerini uzun uzun tasvir eder. Onun içini parçalayan toplumun fakir ve aciz insanları bu tasvirler arasında şöyle yer alır:

“Hânüman yoksulu binlerce sefilân-ı beşer,
Sesi dinmiş yuvalar, hâke serilmiş evler,
Kocasından boşanan bir sürü biçare karı,
O kopan rabitanın darmadağın yavruları.”

İşsiz oğluyla birlikte yaşayan yetmiş üç yaşındaki Seyfi Baba, üç beş kuruş kazanmak amacıyla komşunun damını aktarırken soğuk alır ve hastalanır. Bu manzamede Akif'in hayata bakışını bütün çıplaklığıyla görmek mümkündür. İnsan yaşlı da olsa elinden geleni yapmalı, dostuna ve düşmanına maskara olmamalıdır. Fakirlik karşısında takınılacak tavrı Seyfi Baba'nın ağzından şöyle dile getirir:

“Hadi aktarmayayım... Kim getirir ekmeğimi?”

Oturup kör gibi, nâmerde el açmak iyi mi?
Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası,
Dostunun yüz karası, düşmanının maskarası!”

Şiirin sonunda uyuyan yaşlı hastaya birkaç kuruş yardım etmek isteyen Akif, para kesesini açtığında içinin boş olduğunu görür ve buna “Ya hamiyetsiz olaydım, ya param olsa idi” diyerek isyan eder.

Konusu geçmişte yaşanmış da olsa buna benzer bir şiir de Kocakarı ile Ömer’dir. Savaşlarda kocasını, oğlunu ve ailesinin bütün erkeklerini kaybeden yaşlı kadın, iki gündür aç olan torunlarını oyalamak için çadırın önünde ateş yakıp içinde çakıl taşları olan suyu kaynatmaktadır. Küçük torunlarının açız feryatları karşısında aciz kalan yaşlı kadın tenezzül edip halifeden yardım istemez. Hatta Ömer’in niçin gelmedin sorusuna:

Gidip de söyleyeyim ha? Dilencilik yapamam!
Ömer de kim? Benim ondan kerim adamdı babam.
Ölür de yüzü suyu dökmem sizin halifenize...

Burada Akif, belli etmese de yaşlı kadının izzetli tavrını alkışlamaktadır. Ona göre insan yaşlı da olsa, yüzü suyu dökmekten çalışmalıdır.

Yaşlı insanların hayatlarının anlatıldığı bir diğer şiir de Kör Neyzen’dir. Bu şiir, fakir ve muhtaç insanların hayatlarının anlatıldığı belki en acıklı şiirdir. Çaldığı ney karşılığı önünden geçenlerin attığı küçük paracıklarla hayatını sürdüren yaşlı Kör Neyzen’in üstü başı perişan, elbiseleri yırtık, karnı açtır. Bu durumda kendine bir çıkış yolu aramaktadır. Yağmurlu bir gün, şadırvanın altında neyini çalmaya çalışırken para atılan çanağından gelen sesle ümide kapılan neyzen, elini uzattığında morarmış eli boş çanağa değer. Bu şiirde de Akif, yalnız gördüğü sefil manzarayı anlatmakla kalır, yorum yapmaz.

Akif’in az da olsa fakir ve çaresiz, özellikle kocaları tarafından ezilen kadınları konu alan iki şiiri de Meyhane ve Köse İmam’dır. Hatta erkekleri evinden ve ailesinden uzaklaştıran, tembelleğe alıştıran kahvelerin anlatıldığı Mahalle Kahvesi de bu gruptan sayılabilir.

Meyhane şiirinde, bir meyhanenin içini ve oradaki konuşmaları olumsuz bir tablo çizerek veren Akif, şiirin sonunda kocası meyhaneden çıkmayan; oğlu, kızı, karısı ve annesinin ihtiyaçlarını karşılamayıp kumar oynayan adamın karısını konuşturur. Karısının haklı sözleri karşısında kızan adam, herkesin içinde ona hakaret eder ve boşar. Sonunda kadının bu durum karşısında bayıldığını söyleyerek şiiri bitiren Akif, bir yorum yapmaz ama okuyucuyu bu tablo karşısında düşünmeye davet eder. Bu şiirde kumar ve içki yüzünden ailesini sefil ve aç bırakan bir babanın yanlış tavrı anlatılmış, benzer başka şiirlerde olduğu gibi yorum yapılmamıştır.

Köse İmam, Akif’in bütün Safahat’ın birçok yerinde geçen adeta bir roman kahramanıdır ve onu kendi yerine konuşturur. Yani Köse İmam, Akif’in ta kendisidir. Baba dostunu ziyarete giden şair, orada karısını döven sarhoş bir adamın “Şeriat dörde kadar emrediyor” diyerek ikinci defa evlenmek istemesi

üzerine, ağzını biçare karısına eziyet eden adama çevirip şöyle tavsiyelerde bulunur:

Müslümanlıkta şeriat bunu emretmekte imiş:

Hem alır hem de boşarmış! Ne kadar sade bir iş!

Karı tatlıki için bak ne diyor peygamber:

“Bir talâk oldu mu dünyada, semalar titrer!” (Akif 1983: 128)

Bu nasihatlerle karı kocayı barıştıran Köse İmam, toplumla ilgili düşünce ve kaygılarını Akif’le paylaşır. Ona göre bozulan terbiyemizi İslam ahlakı ile düzeltip halka insanlığı öğretirsek halkımız ancak bu şekilde kurtulabilecektir.

Dinledin gördün a oğlum, ne bozuk terbiyemiz!

Ne yapıp yapmalı, insanlığı öğretmeliyiz.

Şu bizim halkı uyandırmadadır varsa felah,

Hangi bir millete baksan uyanık... Çünkü sabah!

Şiirin sonunda Akif, düzeltmenin ancak aileden başlaması gerektiğini şu satırlarla vurgulayarak sözünü bitirir.

Bu cehalet yürümez, asra bakın; asr-ı ulûm,

Başlasın terbiyeniz, ailelerde, oğlum.

Burada kısaca tanıtılan yoksul ve çaresiz insanların hayatlarından küçük kesitlerin alındığı şiirler, Akif’in Birinci Safahat’ında yer almıştır. Dertleri bu bölümde ortaya koyan şair, devamında gelen diğer Safahat’larda çeşitli şekillerde dermanı ortaya koymaya çalışır.

Akif inanmış bir adamdır. Onun inancı dilinde değil gönlündedir, yüreğindedir. Onun seçkin ve unutulmaz oluşunu sağlayan özelliklerinden birisi bu samimi inancıdır. “Biz dini severiz, dünyayı da din için severiz” sözü gereği Akif’in ele aldığı konuların başında önce din, sonra da dini anlamadığı için perişan olan toplum gelir. O dönemde Osmanlının çöküşüne sebep arayanların bir kısmı İslam’ı çöküş sebebi olarak gösterince Akif, bütün varlığını bunun zıddını ispatlamaya hasretmiştir. Gerçekten de İslam, toplumu geriye götüren bir değil, aksine insanı çalışmaya, azmetmeye yönelten bir dindir. Bu sebepten dolayı Akif, toplumu uyandırmak için dini emirleri kullanır, bundan dolayı da benzerlerine göre daha etkili olur.

Akif’e göre hem ferdin, hem de İslâm âleminin sefaletten kurtulması ve kalkınmasının yolu çalışmaktır. İslâm dünyasının o gün için içinde bulunduğu fakir ve perişan durumun nedeni de ona göre tembellik ve yanlış tevekküldür. Bu durumu kader ve takdir-i İlahi diyerek karşılayanlara yer yer ağır sözler söyler ve onları hicveder. Safahat’ta çalışmanın vurgulandığı beyit sayısının fazla olması, bu konuya verdiği önemi göstermektedir. Gösterilen bu yol, yalnızca o devir için değil, her devir ve her toplum için geçerlidir. Ona göre insanımıza bu yolda giderken gerekli olan ışık ise İslam’dır.

Çalışmak, Akif için hayatın en önemli faaliyetidir. O, çalışmayı hem insanlığın, hem de İslâm’ın emri olmasına dayanarak tavsiye eder. Bunu yaparken de zaman zaman Kuran’dan alıntılar yaparak sözünü kutsal kitaba

dayandırır. Ona göre çalışmak ahlâk değerlerin en yücelerinden biridir. Kendi hayatı da çalışkan olmanın en güzel örneği olan Akif, Durmayalım isimli şiirinde çalışmakla ilgili ayetle karışık şu beyti söyler:

“*Leyse lil-insân-i illâ mâ seâ* derken Hudâ,
Anlamam hiç meskenetten, sen ne beklersin daha.

Burada geçen ayette “insan için yalnızca çalıştığı kadarı vardır” anlamı Kuran’ın çalışmaya verdiği önemi anlatırken, tembelliğin yerinin olmadığını vurgulanır.

Yine Fatih Kürsüsünde adlı dördüncü kitapta yer yer:

“Bekayı hak tanıyan, sa’yi bir vazife bilir;
Çalış çalış ki bekâ, sa’y olursa hak edilir.

Beytini tekrarlar. “Burada da Akif, İslâm dünyasının perişanlığını tembelliğine, kurtuluşunu da çalışmasına bağlar. Zira ona göre eğer ebedi hayatın varlığına inanıyorsak, çalışmak da bir vazifedir.” (Okay 1989: 52)

Akif’e göre İslam dünyasının geri kalmasının bir nedeni de çalışmaya engel olan yanlış anlaşılan tevekküldür. Safahat’ının birçok yerinde tevekkülü yanlış yorumlayarak her şeyi Allah’a bırakan tembellelere saldırır ve onları nâdanlıkla suçlar:

Allah’a dayandım diye sen çıkma yataktan,
Mana-yı tevekkül bu mudur hey gidi nâdan

Ona göre böyle tevekkül edenleri cehennem bile kabul etmez. İnsanın her şeyden önce uyuşukluk ve tembellikten kurtulmaya çalışması düşüncesini kökleştirmeye çalışır. İslam dininin çalışmaya büyük önem verdiğini belirterek, insanın oturup dil dökeceğine, çalışıp ter dökmesi gerektiğini belirtir.

“Oturup dil dökecek yerde gidip döksene ter,
Bin çalış gayen için bir kazan ömründe yeter.”

Çalışmanın üzerinde fazlasıyla duran Akif, yoksulluk karşısında İslâm’ın merhamet tarafını öne çıkarırken, tembelliğin karşısında çalışmayı, yeisin karşısında da ümide yer verir.

Buraya kadar anlatılanları özetleyecek olursak, toplumdaki yoksul ve çaresiz insanların hayatlarını ele alırken onların acınacak durumlarını bir fotoğrafçı edasıyla resmeden Akif, yalnız resmetmekle kalmaz, onların durumlarını önce toplumun nazarlarına sunar, sonra da onlara İslâmî merhamet duygusuyla yaklaşır. Ona göre felaketler karşısında en büyük teselli kalpteki imandır. Kalpte iman olduğu zaman insan hem çalışmaya karşı kendinde bir istek duyacak ve kimseye yüzüsu dökmeyecektir, hem de eğer sabrederse ebedî âlemini kazanmış olacaktır. Fazilet duygusunun kaynağı Allah korkusudur. Bu duygunun olduğu hem fert hem de cemiyet hayatını rahatla yaşar ama bu duygunun olmadığı bir cemiyetin uzun yaşayacağını söylemek büyük bir yanlıştır.

Ne irfandır veren ahlâka yükseklik ne vicdandır,
Fazilet hissi insanlarda Allah korkusundandır.
Bu hissizlikle, cemiyet yaşar derlerse pek yanlış,

Bir ümmet göster, ölmüş maneviyat ile sağ kalmış.

Şair Tevhit yahut Feryat şiirinde de yukarıdaki düşüncelerini daha ayrıntılı olarak ortaya koyar. Yoksul insanların kalplerindeki imanın parlayan en büyük bir cevher olduğunu, o iman cevherinin olmadığı paslı yüreklerin göğüste bir yük olduğunu, iman sahibi olan bir kimsenin şu birkaç günlük dünyanın üzerinde sonsuzluk sabahının ne parlak âlemleri bulunduğunu bildiğini bildirir. Onun için hayatın her saniyesinin ona faraza binlerce bela arz etse de onları candan ve gönülden çekeceğini söyler. Ahretteki manevi zevkleri düşündükçe dünya elemelerine nasıl olsa tahammül edeceğini fakat bir dinsizi veya inançsız hiçbir şeyin teselli edemeyeceğini belirterek, dinsizin büyük ahret nimetinden mahrum kalacağını belirtir.

Lâkin bu sefilân-ı beşerden kiminin var,
Kalbinde bir ümmid ki encüm gibi parlar:
İmandır o cevher ki İlâhi ne büyüktür,
İmansız olan paslı yürek sinede yüküdür.
Mü'min –ki bilir gördüğü yekrûze cihanın
Fevkinde ne âlemleri var subh-ı bekânın;-
Bin cân ile elbet çekecek etse de bilfarz,
Her devr-i hayatın ona binlerce belâ arz,
Ferdâdaki ezvâkı o ettikçe teemmül
Eyler bugün âlâma nasıl olsa tahammül,
Bir mülhidi lâkin kim eder tesliye, heyhât?
Sığmaz bunun âfâkına ferdâ-yı mükâfât! (Akif 1983: 21)

KAYNAKLAR

ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim – Nuran (1987), Mehmet Akif Ersoy'un Makaleleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara.

BAĞCI, Rıza (1997), Bizim Edebiyatımız: Nesiller-Şahsiyetler-Eserler, "Muzdarip Şair Mehmet Akif", Kaynak Yay. İzmir.

EKİCİ, Gıyasettin (2006), "Akif'in Şiirlerinde Ototerapötik Unsur", Yedi İklim dergisi, İst.

ERSOY, Mehmet Akif (1983), Safahat, İnkılâp ve Aka Kitapevi, İstanbul 1983.

ERSOY, Mehmet Akif, Safahat -Orijinal metin-sadeleştirilmiş metin-notlar- (Haz: HUYUGÜZEL, Ö.F.- BAĞCI, Rıza –GÖKÇEK, Fazıl (1994), Zaman Gazetesi Yay. İstanbul.

Eşref Edib (1960), Mehmet Akif Hayatı – Eserleri, Sebilürreşat Neşriyatı, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (1987), "Mehmet Akif ve Çanakkale Savaşı", Türklük Araştırmaları Dergisi, S.2, s. 137-144, İstanbul.

Mithat Cemal, Mehmet Akif, Türkiye İş Bankası Yay. Ankara 1986.

OKAY, Orhan, (1989), Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, Akçağ Yay. Ankara.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri (1987), Mehmet Akif ve Cemiyetimiz, Kültür Bak. Yay. Ankara.